

บทที่ ๓

ความเชื่อในพิธีกรรมการพิธีฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อในประเพณีฌาปนกิจศพของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ ซึ่งประกอบด้วยประวัติความเป็นมาของบ้านขอนแก่นเหนือ สภาพทั่วไปของบ้านขอนแก่นเหนือ ความเชื่อในพิธีฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ และกล่าวสรุปการประกอบพิธีฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ประวัติความเป็นมาของบ้านขอนแก่นเหนือ

เมื่อประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ ปีมาแล้ว ได้มี ชาวบ้านจากหมู่บ้านหม้อตางู อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการนำของนายตาซึ่งเป็นหมอรักษาคันไข้แพทย์แผนโบราณในหมู่บ้าน ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐาน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ขอนแก่น” เพราะสถานที่ตั้งจะตั้งหมู่บ้านมีต้นไม้ใหญ่ในระยะแรกๆ หมู่บ้านมีจำนวนหลังคาเรือนไม่มาก จึงยังไม่แบ่งออกเป็นหมู่บ้านต่าง ๆ แต่เมื่อจำนวนครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น จึงแบ่งหมู่บ้านออกเป็น ขอนแก่นเหนือ ขอนแก่นกลาง และขอนแก่นใต้ ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน* ซึ่งงานวิจัยนี้ได้เลือกศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านขอนแก่นเหนือเท่านั้น

๓.๒ สภาพโดยทั่วไปของบ้านขอนแก่นเหนือ

๑. ข้อมูลทั่วไป

องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้รับการจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยลำดับที่ ๑,๓๓๕ เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๕ อาศัยอำนาจตามความมาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๑ แห่ง พ.ร.บ. สถาปนาและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการและกระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันมี นายเย็น ผดุงกิจ เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ “ประชาชนผาสุก ทุกปัญหาได้รับการแก้ไข เต็มใจบริการ บริหารแบบมีส่วนร่วม”

*สัมภาษณ์ คุณพ่อหนู น้อมระวี, ป. ๔, ม. ๓, ปราชญ์ชาวบ้าน, วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

๒. ที่ตั้งและอาณาเขต

องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น อยู่ในเขตตำบลขอนแก่น อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ห่างจากอำเภอเมือง ประมาณ ๕ กม. ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๔๕ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๒๕ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๖,๕๔๓ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับตำบลดงลาน
ทิศตะวันออก	ติดกับตำบลรอบเมืองและตำบลดงลาน
ทิศใต้	ติดกับตำบลสะอาดสมบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดกับตำบลเมืองเปลือย ตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ

๓. จำนวนหมู่บ้าน

ตำบลขอนแก่นมีเขตการปกครองทั้งหมด ๑๔ หมู่บ้าน ได้แก่

- หมู่ที่ ๑ บ้านป่าบาก หมู่ที่ ๒ บ้านขอนแก่นใต้
- หมู่ที่ ๓ บ้านขอนแก่นเหนือ หมู่ที่ ๔ บ้านหนองพุก
- หมู่ที่ ๕ บ้านดัดเต่า หมู่ที่ ๖ บ้านโนนสะอาด
- หมู่ที่ ๗ บ้านแคนเหนือ หมู่ที่ ๘ บ้านแคนใต้
- หมู่ที่ ๙ บ้านป่ายาง หมู่ที่ ๑๐ บ้านหนองหุ้ง
- หมู่ที่ ๑๑ บ้านขอนแก่นกลาง หมู่ที่ ๑๒ บ้านหนองคูขาด
- หมู่ที่ ๑๓ บ้านขอนแก่น หมู่ที่ ๑๔ บ้านแคน

๔. จำนวนประชากร/ครัวเรือน

ตำบลขอนแก่นมีประชากรทั้งสิ้น ๗,๒๕๕ คน แบ่งเป็นชาย ๓,๕๔๖ คน หญิง ๓,๗๐๙ คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๑,๕๔๑ ครัวเรือน

๕. ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ บ้านขอนแก่นเหนือมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นส่วนเฉพาะของหมู่บ้านประกอบด้วย

๑) ทรัพยากรดิน ดินมีสภาพเป็นดินทราย และขาดธาตุอินทรีย์ ใช้ในการเพาะปลูกได้ไม่ค่อยดี และความสามารถในการกักเก็บน้ำได้น้อย

๒) ทรัพยากรป่าไม้ ป่าไม้ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นเหลือน้อยมาก ส่วนมากเป็นต้นไม้ที่เกษตรกรปลูกขึ้นตามที่ดินของตนเองและภายในหมู่บ้าน ซึ่งต้นไม้ส่วนมากถูกตัดนำไปแปรรูปเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย และถุกบุงกรุก

๓) ทรัพยากรน้ำ มีลำห้วย ๒ สาย คือ ลำห้วยเหนือ และรากไถ มีหนองน้ำสาธารณะ ๗ แห่ง คือ หนองคุ่ม หนองแขว หนองขอนแก่น หนองเก้ง หนองอาจ หนองแคน และหนองคำ

๖. สภาพทางเศรษฐกิจ

ก. อาชีพของประชากรในตำบลขอนแก่น

๑) อาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรตำบลขอนแก่น ประมาณร้อยละ ๘๐ ของประชากรทั้งหมด มีพื้นที่การทำนาและเพาะปลูกทั้งสิ้น ๑๔,๖๕๒ ไร่ แบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ ดังนี้

(๑) พื้นที่ราบเรียบต่ำ ใช้ทำนา ๑,๒๔๒ ไร่ หรือประมาณร้อยละ ๘.๔๕ ของพื้นที่เพาะปลูก

(๒) พื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ ใช้ทำนา และปลูกพืชรองเช่น ยาสูบ พืชไร่ ผักต่างๆ ๑๓,๔๕๐ ไร่ หรือประมาณร้อยละ ๙๑.๕๕ ของพื้นที่เพาะปลูก

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ เป็นการเลี้ยงเพื่อใช้แรงงาน และใช้เป็นอาหารในครัวเรือน เช่น โค กระบือ สุกร เป็ด และไก่...

๒) อาชีพอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำขนมปังแปรรูปอาหารและผลิตผลทางการเกษตร ประมาณร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งหมด

๓) อาชีพรับจ้างทั่วไป ประมาณร้อยละ ๗ ของประชากรทั้งหมด

๔) อาชีพรับราชการ มีประชากรบางส่วนประมาณร้อยละ ๓ ของประชากรทั้งหมด

ข. หน่วยธุรกิจในพื้นที่

๑) ปิ๊มน้ำมัน ๓ แห่ง

๒) ปิ๊มก๊าซ ๑ แห่ง

๓) โรงสีข้าวขนาดเล็ก ๒๓ แห่ง

๔) โรงงานอุตสาหกรรม ๑ แห่ง

๕) โรงงานชำแหละไก่ ๒ แห่ง

๗. สภาพสังคม บ้านขอนแก่นเหนือมีสภาพสังคมที่สำคัญประกอบด้วย

ก. ด้านการศึกษา เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ได้แก่

๑) มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน

๒) โรงเรียนประถมศึกษา ๒ แห่ง

๓) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๑ แห่ง

๔) โรงเรียนระดับอาชีวศึกษา ๑ แห่ง

๕) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ๑ แห่ง

ข. สถาบันและองค์กรศาสนา

๑) วัด ๑๒ แห่ง

๒) การสาธารณสุข มีสถานอนามัย ๑ แห่ง ศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุข ๑๔ แห่ง

๘. ศักยภาพของตำบล

ก. ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น

๑) จำนวนบุคลากร(พนักงานส่วนตำบลและพนักงานจ้าง) จำนวน ๔๕ คน

(๑) สำนักปลัด จำนวน ๑๖ คน

(๒) ส่วนการคลัง จำนวน ๑๓ คน

(๓) ส่วนโยธา จำนวน ๗ คน

(๔) ส่วนการศึกษา ฯ จำนวน ๕ คน

๒) มีงบประมาณที่ได้ประมาณการเพื่อการบริหารราชการประจำปีงบประมาณ

รายจ่าย ๒๕๕๒ จำนวน ๒๑,๒๐๑,๑๔๐ บาท

ข. ศักยภาพของชุมชน

๑) การรวมกลุ่ม

(๑) กลุ่มอาชีพ จำนวน ๑๔ กลุ่ม

(๒) กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน ๑๔ กลุ่ม

๒) ผลิตภัณฑ์

(๑) การผลิตขนมปังและขนมแซนวิช บ้านขอนแก่น หมู่ที่ ๒,๓, และ๑๑

(๒) การแปรรูปอาหาร บ้านขอนแก่น หมู่ที่ ๑๓

(๓) การทอผ้าไหม และของชำร่วย บ้านขอนแก่น หมู่ที่ ๓ และบ้านโนน

สะอาด หมู่ที่ ๖

๘. สรุปสถานการณ์พัฒนา (เป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน)

ก. จุดแข็ง

๑) สถานที่ตั้งอยู่ใกล้เมือง มีการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว

๒) การเกษตรมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก

๓) เกษตรกรมีอาชีพเสริมหลังจากการทำนา คือการปลูกไผ่ยาสูบ และมีสถาน

ไผ่ยาสูบอยู่ในพื้นที่

๔) ในหมู่บ้านมีกลุ่มอาชีพต่างๆ

๕) มีโรงเรียนระดับอาชีวศึกษาอยู่ในพื้นที่ เหมาะแก่การค้าขาย และประกอบกิจการหอพัก

ข. จุดอ่อน

๑) การทำการเกษตรยังทำได้ไม่เต็มที่โดยเฉพาะฤดูแล้งจะประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ

๒) ประชาชนขาดความรู้เรื่องการทำการเกษตรที่ถูกต้อง ขาดความรู้เรื่องเทคโนโลยีทางการเกษตร

๓) ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ

๔) งบประมาณไม่เพียงพอต่อการบริหารงาน

๕) ระเบียบ ข้อบังคับไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน

๖) ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาภาวะขาดทุน^๒

๓.๓ ความเชื่อในพิธีกรรมาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอความเชื่อในพิธีกรรมาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและแนวคิด แต่ในเบื้องต้นจะได้นำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมก่อน เพื่อให้มีกรอบในการอธิบาย

๑. อิทธิพลความเชื่อในคำสอนเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา อิทธิพลความเชื่อ หมายถึง การได้รับแนวความคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งในที่นี้หมายถึงความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา โดยปกติแล้วความเชื่อของมนุษย์ส่วนมากเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งให้คุณประโยชน์และให้โทษ แล้วมนุษย์ไม่สามารถค้นหาสาเหตุมาอธิบายได้หรือไม่สามารถค้นพบคำตอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ทำให้เกิดความหวาดกลัวธรรมชาติ พยายามสร้างจินตนาการเพื่อจะได้นำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความเชื่อนั้น ๆ โดยความเชื่อเหล่านั้นได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงรุ่นลูกหลาน จากการศึกษา พบว่า ความเชื่อในพิธีกรรมาปนกิจศพของชาวบ้านขอนแก่นเหนือมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง กล่าวคือ

^๒ สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น, ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น, (ร้อยเอ็ด : องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น, ๒๕๕๒), (อัดสำเนา)

๒. พิธีกรรมและประเพณี ความเชื่อเหล่านั้น ถ้าหากมีนำไปปฏิบัติสืบทอดกันอย่าง ต่อเนื่องและยาวนาน ก็จะกลายเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อ และจะถูกนำมากล่าวอ้าง ในที่สุดจะ ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนไปเป็นพิธีกรรม ประเพณี และธรรมเนียมปฏิบัติที่หลากหลายจนถึงปัจจุบันนี้ ดังนั้น ความหมายของความเชื่อ น่าจะมีความหมายถึง “สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ได้ให้การยอมรับนับ ถือ ทั้งที่มีให้เห็นปรากฏเป็นตัวเป็นตนมีอยู่จริงหรือไม่ปรากฏเป็นตัวตน และการยอมรับนับถือนี้ อาจจะมีหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่ง นั้นเลยก็ได้” ซึ่งบริบทของสังคมไทยในทุกภาคส่วนมีความเชื่อที่หลากหลาย อันเป็นที่มาของความ เชื่อและพิธีกรรมตามประเพณี มีธรรมเนียมและรูปแบบการปฏิบัติที่แปลกและแตกต่างกัน

๓. พิธีกรรมตามประเพณี พิธีกรรมตามประเพณีที่ถือปฏิบัติในสังคม เมื่อพิจารณา แนวทางการปฏิบัติแล้วจะพบว่าสามารถแบ่งแยกออกเป็น ๒ แนวทาง คือ

๑) พิธีกรรมตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องของบุคคล โดยเฉพาะ เช่น การเกิด การเข้าสู่วัยรุ่น การเข้าสู่ผู้ใหญ่ การเข้าสู่วัยครองเรือน และการตาย

๒) พิธีกรรมตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นเรื่องของสังคมโดยรวม เช่น จารีตประเพณี ขนบประเพณี ธรรมเนียมประเพณี รัฐพิธี และพระราชพิธี

พิธีกรรมตามประเพณีโบราณ มีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ (๑) การเกิด พิธีกรรมตาม ประเพณีโบราณจะเริ่มตั้งแต่ ตั้งครรภ์ คลอด จัดการกับเด็กคลอด การอยู่ไฟ การฝังรก แม่ซ้อ ทำ ขวัญ ๓ วัน ทำขวัญเดือน โยนผมไฟ พิธีลงอุ้ม ตั้งชื่อเด็ก เบิกนม (๒) การตาย พิธีกรรมตามประเพณี โบราณที่เกี่ยวข้องกับการตาย เริ่มต้นจากพิธีการทำศพ พิธีสวดศพ พิธีนำศพไปวัดหรือการ เคลื่อนย้ายศพ พิธีการเผาศพ ซึ่งพิธีกรรมทั้งสองพิธีข้างต้นนี้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่ พิธีการเกิดต่อเนื่องไปจนกระทั่งการตาย โดยที่พิธีกรรมตามประเพณีโบราณส่วนมากแล้ว มักจะ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์^๓

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความเชื่อในพิธีฌาปนกิจศพของชาวบ้านขอนแก่น เหนือ ซึ่งได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านานจนกลายเป็นประเพณีเกี่ยวกับการตาย ลำดับขั้นตอน และวิธีการ มีดังนี้

๓.๓.๑ สิ่งของที่เจ้าภาพควรเตรียมไว้ให้พร้อมก่อนวันฌาปนกิจ

เมื่อมีผู้เสียชีวิตลง ในอดีตนิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ที่บ้าน ปัจจุบันบางเจ้าภาพก็ถือ ปฏิบัติตามธรรมเนียมนี้อยู่ แต่โดยมากก็นิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ที่วัด กิจเบื้องต้นเกี่ยวกับพิธีการ จัดการหรือฌาปนกิจศพ คือ เตรียมสถานที่ตั้งศพ อาบน้ำศพ แต่งตัวศพ เป็นต้น และก่อนที่จะ

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๑๖.

ประกอบพิธีฌาปนกิจ เจ้าภาพจะต้องเตรียมสิ่งของสำหรับพิธีฌาปนกิจ จะได้นำลำดับขั้นตอนทั้งในอดีตในปัจจุบันมาแสดงไว้โดยลำดับ เพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่าง ดังนี้

สิ่งของที่เจ้าภาพต้องเตรียมไว้ในพิธีกรรมฌาปนกิจศพในอดีต ได้แก่

ก่อนเผา

๑. โลงศพ ทำด้วยไม้ฝาเรือนหรือไม้กระดานปูพื้น
๒. ผ้าขาวสำหรับห่อศพ
๓. ขมิ้นสำหรับทาศพ
๔. จี๊ฟุ้งสำหรับปิดหน้าศพเพื่อป้องกันภาพอุจาดตา
๕. ยาเส้นและใบน้อยหน้าสำหรับดับกลิ่นศพ
๖. เทียนสำหรับจุดส่องทางให้กับวิญญาณผู้ตาย (วางไว้กึ่งกลางศพ)
๗. ท่อนกล้วยสำหรับวางรองโลงศพ เมื่อศพเคลื่อนจะได้ยกง่าย
๘. ไม้ไผ่ ผ่าเป็น ๗ ซีก สำหรับหามศพ
๙. น้ำมะพร้าวอ่อนสำหรับล้างหน้าศพ

ขณะเผา

๑๐. ฟืน/กองฟอน
๑๑. ดอกไม้จันทน์
๑๒. ไม้ข่มเหงหรือไม้ทับโลง ป้องกันไม่ให้ศพเคลื่อนเวลาเผา
๑๓. ภาชนะใส่น้ำสำหรับสาดใส่กองไฟเพื่อลดความแรงของไฟ

หลังเผา

๑๔. หม้อดินสำหรับใส่กระดูก
๑๕. ผ้าขาวสำหรับห่ออัฐิ
๑๖. ด้ายสายสิญจน์สำหรับชักบังสุกุล
๑๗. เหยี่ยิบาทจำนวน ๓๒ เหยี่ยิบาท เป็นสัญลักษณ์อาการ ๓๒ เวลาวางเหยี่ยิบาท

แสดงอาการ ๓๒ ชาวบ้านเรียกว่า เบาะ เช่น เบาะดา เป็นต้น

สิ่งที่เจ้าภาพต้องเตรียมไว้ในพิธีกรรมฌาปนกิจศพในปัจจุบัน ได้แก่

ก่อนเผา

๑. โลงเย็นและหีบลงใน
๒. ผ้าขาวห่อศพ พร้อมเงิน ๓๒ บาท

๓. สารเคมีสำหรับฉีดศพ
๔. จี๊ฟึงปิดหน้าศพ
๕. เทียนและรูป สำหรับจุดส่องทางให้กับวิญญาณผู้ตาย
๖. น้ำมะพร้าวอ่อน
๗. ด้ายดิบสำหรับตราสังศพ
๘. เครื่องสักการะใส่มือศพ ได้แก่ ดอกไม้ รูปเทียน และธูป
๙. กัลปพฤกษ์
๑๐. ไตรจีวร จตุปัจจัย เครื่องไทยธรรม

ขณะเผา

๑๒. ถ่าน (ยกเว้นใช้เตาไฟฟ้าเผา)
๑๓. ดอกไม้จันทร์

หลังเผา

๑๔. หม้อดินสำหรับใส่กระดูก
๑๕. ผ้าขาวสำหรับห่ออัฐิ
๑๖. ด้ายสายสิญจน์สำหรับชักบังสุกุล
๑๗. เหยี่ยุธาพจำนวน ๓๒ เหยี่ยุธา เป็นสัญลักษณ์อาการ ๓๒

เมื่อเปรียบเทียบอุปกรณ์ในการฃาปนกิจระหว่างอดีตและปัจจุบันแล้ว พบว่า พิธีก่อนเผาในปัจจุบัน ไม่มีการใช้ยาเส้นและใบน้อยหน้าเพื่อดับกลิ่นศพเหมือนในอดีตแล้ว เพราะมีสารเคมีฉีดป้องกันศพเน่าแล้ว, ในอดีตยังไม่มีการใช้พวงหรีด แต่ปัจจุบันนิยมใช้พวงหรีดเคารพศพ ไม่ปรากฏแน่นอนว่าบ้านขอนแก่นเหนือเริ่มใช้พวงหรีดตั้งแต่ตอนไหน แต่ประวัติการใช้พวงหรีดเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว ซึ่งเชื่อว่าได้รับอิทธิพลมาจากประเทศตะวันตก, ปัจจุบันบางเจ้าภาพก็ใช้รูปเทียนไฟฟ้าส่องหน้าโลงศพแทนการจุดตะเกียงส่องสว่าง, ไม่มีการใช้ไม้ไฟ ๗ ชิกหามศพเหมือนในอดีต เพราะใช้โลงศพแทน

พิธีขณะเผา ปัจจุบันไม่ต้องใช้พืน เพราะใช้เมรุเผาศพแทน, ไม่มีการใช้ไม้ห่มเหง และไม่ต้องใช้ภาชนะใส่น้ำสาจดความแรงของไฟ เพราะใช้เมรุเผาศพแทนกองฟอนแล้ว ส่วนพิธีหลังเผาซึ่งเกี่ยวกับการเก็บอัฐิก็นคงรูปแบบเดิมอยู่^๔

^๔สัมภาษณ์ คุณพ่อสอง คำหล่น, ป ๔, ปราชญ์ชาวบ้าน, วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

๓.๓.๒ ลำดับพิธีฌาปนกิจศพของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ

เมื่อมีสมาชิกในบ้านเสียชีวิตลง ญาติพี่น้องก็จะแจ้งข่าวการตายให้แก่ญาติทั้งหลายได้ทราบ และผู้ใหญ่บ้านก็จะประกาศให้สมาชิกหมู่บ้านได้ทราบ ญาติผู้ตายหรือทายาทจะต้องจัดหาเทียนจี๊ผึ้งแท่นัก ๑ บาท กับไส้เทียน ๕ เส้น จุดไว้เหนือศีรษะของศพ, การคลุมศพนิยมใช้ผ้าขาวคลุมตั้งแต่ศีรษะจนถึงปลายเท้า ปกปิดไว้ให้เดิมให้เห็นหน้า ให้มีคนคอยนั่งเฝ้าศพ เพื่อป้องกันไม่ให้แมลงเข้าไปในบริเวณนั้น เพราะเชื่อว่า หากแมลงข้ามศพนั้น จะทำให้วิญญาณผู้ตายชั่วร้าย

๑. การอาบน้ำศพ การอาบน้ำศพนั้นนิยมอาบเฉพาะศพผู้ที่ตายจากการเจ็บป่วยธรรมดา ส่วนศพตายโหง มักไม่นิยมอาบน้ำศพ การอาบน้ำศพนั้นเชื่อกันว่าทำให้วิญญาณผู้เสียชีวิตบริสุทธิ์ วิธีการอาบน้ำศพคือ ใช้น้ำอุ่นผสมควรวาบก่อนแล้วจึงใช้น้ำเย็นผสมน้ำหอมอาบอีกครั้งหนึ่ง ในอดีต ญาติผู้ตายจะเอามันมาทาหน้าและเท้าศพ เพื่อให้ศพมีกลิ่นหอม ปัจจุบันจะไม่ทำก็ได้ เพราะมียาฉีดศพแล้ว เมื่อจัดแจงเครื่องสักการะใส่มือศพเรียบร้อยแล้ว จะนำจี๊ผึ้งแท่นักปิดตาและปาก เป็นการป้องกันความอูจาดลามก ทางคติธรรมถือว่า เป็นการสอนคนเป็นให้รู้จักระวังรักษาดำรง จมูก ลิ้น กาย ใจอย่าให้ทุกข์เกิดขึ้น เพราะทุกข์ที่เกิดขึ้น เกิดจากการไม่สำรวมในสิ่งเหล่านี้ ในขณะที่แต่งตัวศพ หรือหลังอาบน้ำศพ นิยมใช้เหรียญบาทใส่ปากศพ ซึ่งมีความหมายว่า ให้ผู้ตายนำไปใช้ในเมืองผีหรือเป็นค่าเดินทางไปสวรรค์ ในทางคติ แต่ในทางคติธรรมนั้น เป็นการเตือนให้คนยังมีชีวิตอยู่รู้ว่า ทรัพย์สมบัติที่หามาได้นั้น ให้รู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ อย่าตระหนี่ถี่เหนียว เวลาตายไป แม้เขาจะเอาเงินยัดใส่ปากก็เอาไปไม่ได้เสร็จแล้วจึงมัดตราสัง หากผู้ตายเป็นบุคคลสำคัญ จะมีการขอน้ำอาบศพพระราชทาน และมีกำหนดการในการอาบน้ำศพ^๕

๒. แต่งตัวศพ หลังจากอาบน้ำศพเรียบร้อยแล้วก็เป็นขั้นตอนการแต่งตัวศพ โดยหิวผมแต่งตัวให้ ใช้ผ้าขาวนุ่งสองชั้น ชั้นในเอาชายพกไว้ข้างหลัง แล้วนุ่งทับอีกชั้นหนึ่ง ให้ชายพกอยู่ข้างหน้า แล้วใส่เสื้อขาว บางแห่งให้ใส่เสื้อกลับด้าน คือเอาด้านหน้าที่มีกระดุมไว้ด้านหลัง

๓. การมัดตราสังและการห่อหรือดอยศ การมัดตราสัง ใช้ด้ายดิบเส้นใหญ่ ขนาดหัวแม่มือผูกเป็น ๓ เปลาะ คือที่คอ ๑ เปลาะ มือ ๑ เปลาะ เท้า ๑ เปลาะ เชื่อกันว่า เพื่อป้องกันไม่ให้ศพพองขึ้นจนดันโลงแตก ส่วนที่มัด ๓ เปลาะ เป็นปริศนาธรรมสอนคนที่ยังมีชีวิตอยู่ว่า บ่วงทั้ง ๓ นี้ ได้แก่ บุตร ภรรยาหรือสามี และทรัพย์สมบัติ มีลำดับการมัดตราสัง ดังนี้

บ่วงที่ ๑ มัดคอ พร้อมปริกรรมว่า ปุตโต ตีเว (ห่วงลูกเหมือนเชือกผูกคอ)

บ่วงที่ ๒ มัดมือ พร้อมปริกรรมว่า ธนัง หัดเถ (ห่วงทรัพย์เหมือนเชือกผูกมือ)

^๕ สัมภาษณ์ นายศาล รักไท้, ป. ๔, น.ธ. ตี, ไวยาวจักร, วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕.

บ่วงที่ ๓ รัดข้อมือทั้งสองข้างให้ติดกันประนมไว้ที่อก พร้อมบริกรรมว่า
ภริยา ปาเท (ห้วงภรรยาเหมือนเชือกผูกเท้า) (บางแห่งถือว่าสับกันเป็น ธนัง ปาเท, ภริยา หัตถะ)

ก่อนห่อศพก็จะนำดอกไม้รูปเทียนมาสอดไว้ในมือศพให้ผู้ตาย วิธีการห่อศพ ให้ใช้ผ้า
ขาวห่อให้มีมัดชิดตั้งแต่เท้าจนถึงศีรษะดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น ต่อจากนั้นก็ใช้ด้ายดิบมัดให้แน่น
อีกรอบหนึ่ง โดยทำเป็น ๕ เปลาะ

๔. **โลงศพ** ในอดีตนิยมใช้ฟ้าย่าน หรือไม้กระดานปูบ้านมาทำเป็นมีการ
ตกแต่งลวดลายโดยกระดาศี แล้วจึงนำไปบรรจุศพ แต่ปัจจุบันจะไปซื้อที่ร้านขายโลงศพ ส่วนโลง
เย็นไปยืมมาจากวัด ไม้ที่นำมาทำโลงศพเป็นไม้ประเภทเนื้ออ่อน แห้งเร็ว ชับน้ำได้ง่าย และติดไฟ
ได้เร็ว สะดวกในการตอกตะปู หากเป็นโลงศพที่ทำจำหน่ายตามท้องตลาดมักใช้ไม้กระดานอัด และ
ไม้ประเภทเนื้ออ่อนทั่ว ๆ ไป การทำโลงศพ ทำให้ปากโลงยาวกว่าตอนล่างของโลงศพเล็กน้อยหรือ
ตามความเหมาะสมกับส่วนสูงของผู้ตาย ในอดีต ให้เอายาจุน ถ่านไฟ ใบฝรั่ง กากใบชาโรยใส่ไว้
ภายในเพื่อดับกลิ่น และอุดซึมซับน้ำเหลือง กลิ่นเน่าเหม็น แต่ในปัจจุบันไม่มีความจำเป็นแล้ว เมื่อ
ทำโลงเสร็จแล้ว ช่างที่ทำโลงศพจะนำเครื่องบูชาที่เตรียมไว้แล้วมาปักเรียงความภายในโลงศพ และ
ใช้มีดฟันที่ขอบโลงทั้ง ๔ ด้าน เพื่อแสดงว่าเป็นโลงศพที่เก่าและไม่ดี ต้องเผาทิ้ง ในอดีตเมื่อทำโลง
ศพเสร็จ ชาวบ้านก็กระดาศีเป็นลวดลายงดงามติดประดับโลง แต่ในปัจจุบันมีลวดลายไทยติดมากับ
โลงศพ จึงไม่จำเป็นต้องทำเหมือนในอดีต^๖ ก่อนบรรจุศพจะนิมนต์พระมาสวดมาติกา บังสุกุล นิยม
เก็บศพไว้ ๓ วัน ก่อนถึงวันฌาปนกิจ เจ้าภาพต้องไปป่าช้าเพื่อเตรียมกองฟอน โดยจะมีการโยนไข่
เสี่ยงทายเพื่อหาสถานที่ตั้งกองฟอน บางเจ้าภาพก็เผาที่ไร่ นา หรือสวน แต่ปัจจุบันไม่ต้องไปเตรียม
กองฟอนแล้ว เพราะใช้เมรุเผาแทน

๕. **การเบิกโลงและนำศพใส่โลง** ให้นำไม้ไผ่มาสับเป็น ๓ ซีก ทำเป็นบันได ๓
ขั้น ความกว้างเท่ากับความกว้างของโลงศพ สำหรับวางไว้บนปากโลง เอาฝือกผืนหนึ่งทำด้วยไม้
ไผ่ ๘ ซี่ ตัดติดกันเหมือนแล่ง วางกันโลง เอาผิวไม้ขึ้นวางระยะห่างพอสมควร สำหรับรองรับเสื้อ
นำไม้ไผ่มาผ่าเพื่อที่ใช้สำหรับคิบบายสิญจน์ (ไม้ปากกาจับโลง) เอาเทียน ๘ เล่ม ติดคาบที่ปากโลง
ระหว่างไม้ปากกาที่วาง ๘ ซองมีกระตังใบตองขนาดเล็กใส่อาหารวางไว้บนปากโลง ๘ ซอง ใกล้เคียง
กับเทียนเป็นเครื่องสังเวททั้ง ๘ ทิศ ส่วนฝาโลงนั้นให้ทิ้งไว้ข้างโลง เตรียมขันไว้สำหรับทำ
น้ำมนต์ แล้วทำน้ำมนต์แล้วว่าคาถาว่า "สิโรเม พุทธเทวณฺจ นลาญฺเฏ พุรุมฺเทวตา หทยํ นรายกณฺเจว
เทวหตุเล ปรมะ สุราปาเท วิสุตฺตณฺณเจว สพฺพกมฺมา ปสิทฺธิ เม สิทฺธิกจิสิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิเตโช ชโย
นิจํ" แล้วนำน้ำมนต์พรมที่โลงศพ ๓ หน ใช้มีดหมอสับปากโลง ๓ ที่ สับกลางโลงสับซ้ายขวา

^๖ สัมภาษณ์ นายบุญเพ็ง ศรีเมืองปุน, ผู้รู้ท้องถิ่น, วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

รอยลับนี้ เป็นเครื่องบอกตำแหน่งที่อยู่ของศีรษะ เสร็จแล้วผลักเครื่องเช่นทั้งหมด พร้อมด้วยไม้ปากกาที่ทำไว้ลงไปในโลงทั้งหมด เป็นอันเสร็จพิธีเบิกโลง ต่อจากนั้นจึงนำศพบรรจุลงโลงโดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก พิธีเบิกโลง เป็นพิธีกรรมที่ทำกับโลงศพก่อนที่จะยกศพใส่โลง โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้โลงศพว่างจากสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ผีสารทุกข์เวทวาททั้งหลายที่สิงสถิตอยู่กับไม้ที่เอามาทำโลง ซึ่งถือว่าเป็นโลงที่มีวิญญาณเป็นเจ้าของแล้ว เมื่อนำศพผู้ตายบรรจุวิญญาณของคนตายจะถูกรบกวนถูกรังแก และไม่ยอมเดินทางไปกับซากศพของตน จะเป็นผีสิงสถิตอยู่ในบ้านไม่ไปผุดไปเกิด นับว่าเป็นจัญไร จึงให้มีพิธีทำน้ำมนต์ธรรมสารอันเป็นน้ำมนต์กำจัดเสนียดจัญไรให้ออกจากโลง และยังได้อาราธนาคุณพระรัตนตรัยมาช่วยจัดขับไล่อีกด้วย ปัจจุบันจะไปซื้อโลงที่ตลาดมาแล้วนำศพใส่ในโลงไม้ก่อน หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนเป็นนำศพใส่โลงเงินแทน เพราะเก็บไว้ได้โดยไม่ต้องกลัวว่าศพจะเหม็นเน่า ก่อนเคลื่อนศพไปเผาดอนเที่ยง จะถอดปลั๊กออกก่อนตั้งแต่ตอนกลางคืน จึงจะทำให้เผาได้ง่าย

๖. การตั้งศพ ในการตั้งศพบำเพ็ญกุศลนั้น ต้องจุดตะเกียงหรือเทียนไว้ โดยจะตั้งไว้ข้างหีบศพหรือด้านหน้า เพื่อแขกที่มาคารวะศพจะได้จุดธูปจากไฟนั้นด้วย ในระหว่างการตั้งศพ เจ้าภาพจะจัดอาหารหวานคาวมาตั้งข้างโลงศพทั้งเช้าและเย็น และจะมีการเคาะโลงบอกผู้ตายให้ตื่นมากินด้วย ไม่มีการบังคับว่าจะต้องเก็บศพไว้กี่วัน ถ้าเป็นศพของคนสำคัญ จะเก็บไว้ ๑๐๐ วัน จึงทำพิธีฌาปนกิจ ส่วนบุคคลทั่วไปนิยมเก็บไว้ ๓-๗ วัน

ในระหว่างการตั้งศพบำเพ็ญกุศลนั้น มีการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา คือ ตอนกลางคืนมีการสวดมาติกา บังสุกุล สวดพระอภิธรรม เป็นการสอนคนเป็นให้พิจารณาภวนานุสสติกรรมฐาน และได้พิจารณาสภาวะธรรมด้วย ถือว่าเป็นการสวดเพื่อให้บุญแก่ผู้ตาย เป็นการชดเชยบุญคุณของท่านผู้มีพระคุณ ซึ่งได้คิดจากพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้แสดงพระอภิธรรม ๑ คัมภีร์โปรด เป็นการชดเชยค่าข้าวป้อนและน้ำนมของพระพุทธรูปมารดา ต่อจากนั้นจะมีขันนอน เพื่อเป็นการบรรเทาความเศร้าโศกหรืออยู่เป็นกำลังใจเป็นเพื่อนแก่ญาติผู้ตาย ในตอนกลางวันจะมีพิธีถวายภัตตาหารเพล (ฉันหน้าศพ) ประกอบพิธีกรรมอย่างนี้ไปจนถึงวันนำศพไปทำพิธีฌาปนกิจ โดยวิธีการเผาหรือฝัง พิธีฌาปนกิจศพไม่นิยมเผาในวันอังคาร และวันพระ^๕

๗. การเคลื่อนย้ายศพ หากตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้าน ในตอนเช้า ญาติผู้ตายจะนำลูกหลานไปบวชเณรที่วัดก่อน ไม่ได้จำกัดจำนวนว่าจะต้องบวชจำนวนกี่คน หากผู้ตายมี

^๕ สัมภาษณ์ พระครูสุจิตตวชิรธรรม, น.ธ. เอก, พ.ธ.บ., วัดโนนสะอาด, วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ คุณพ่อคุณ ศิริแสน, ผู้สูงอายุ, วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

ลูกหลานมาก ก็จะมีผู้บวชชุกมาก สบงและจีวรของผู้บวชไม่ต้องซื้อ นิยมบูชาที่วัดเลย เพราะเป็น การประหยัดค่าใช้จ่าย สมัยก่อน จะให้รูปที่เป็นพระอาจารย์บวชให้ก็ได้ แต่ปัจจุบันต้องให้อุปัชฌาย์ หรือผู้ที่อุปัชฌาย์มอบหมายบวชให้เท่านั้น ตอนเพลก็นิมนต์พระมาฉันที่บ้าน ก่อนเคลื่อนย้ายศพ ญาติผู้ตายจะนำดอกไม้ธูปเทียนมากราบขอขมาศพโดยกล่าว นะโม ๓ จบ แล้วกล่าวคำขอขมาศพ เวลาหลังเที่ยง ก็ให้ลูกหลานของผู้ตายบวชศพ เพราะเชื่อว่าจะนำวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ ก่อนนำ ศพไปเผา ญาติผู้ตายจะเทน้ำในบ้านทั้งหมด และกว้าภาชนะบรรจุน้ำทุกใบ เพราะถือว่าน้ำเก่าไม่ บริสุทธิ์ อนึ่ง เมื่อนำศพลงถึงพื้นดินแล้ว หากบันไดยกหรือพลิกได้ ให้พลิกบันไดบ้านแล้วเอาไม้ หนามผูกติดบันไดบ้านไว้ ๗ วัน ซึ่งเชื่อว่าเป็นการป้องกันไม่ให้ผีจำเรือนตนได้ ในอดีตใช้วิธีหาม ศพไปสู่ป่าช้า โดยหามข้างละ ๔ คน หันเท้าศพไปข้างหน้า ขณะหามไปเผา ห้ามหามข้ามนาหรือ สวน ห้ามเปลี่ยนบ่า ห้ามพักกลางทาง ในปัจจุบันใช้รถนำไปสู่วัดเลย หากเจ้าภาพมีฐานะ ก็จะจ้าง วงดนตรีมาบรรเลงฆ้องกรณีสรงน้ำขบวนศพด้วย ระหว่างทางจะมีการหว่านข้าวตอก เป็นปริศนา ธรรมว่า ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในที่สุดก็ต้องแตกดับไปเหมือนข้าวตอก ไม่อาจนำไปปลูกใหม่ได้ หากตั้งศพไว้ที่วัด ก็เคลื่อนย้ายจากศาลาพักศพไปสู่เมรุเลย ปัจจุบัน ไม่นิยมกว้าภาชนะใส่น้ำเหมือน ในอดีต และไม่มีการคว้านไค เพราะไม่ใช่บันไดที่ยกพลิกได้เหมือนในอดีต

๔. การเสี่ยงทายไข่ ก่อนจะนำศพไปเผาที่ป่าช้านั้น ญาติผู้ตายจะต้องไปเตรียม สถานที่ที่จะเผาหรือที่จะก่อกองฟอนไว้ให้เรียบร้อยก่อน การหาจุดหรือตำแหน่งที่จะเผานั้น จะมี พิธี “เสี่ยงทายไข่” ก่อน โดยนำไข่ไก่สดไป ๑ ฟอง เมื่อถึงป่าช้าก็จะอธิฐานบอกวิญญาณผู้ตายว่า ถ้า เขาต้องการอยู่บริเวณใดของป่าช้า เมื่อโยนไข่ไป ก็ขอให้ไข่แตกตรงนั้น อธิฐานเสร็จแล้วก็โยนไข่ เสี่ยงทาย ไข่แตกตรงจุดใด ก็ให้นำฟืนมาก่อกองฟอนตรงจุดนั้น แต่ปัจจุบันไม่มีการเสี่ยงทายไข่ แล้ว เพราะใช้เมรุเผาศพ จึงมีจุดเผาศพที่แน่นอน^๕

๕. การเวียนสามรอบ เมื่อหามศพถึงกองฟอนที่ป่าช้าหรือปัจจุบันก็เคลื่อนศพ ไปสู่เมรุแล้วก็หามเวียนรอบ ๓ รอบ ในการเวียนรอบนั้นให้เวียนซ้าย ถือกองฟอนอยู่ทางซ้าย

ของผู้หาม การเวียนนี้ทางคติโลก ถือว่าเป็นการเดินทางตรวจตราที่อยู่ของตน แต่ ในทางคติธรรมหมายถึง วัฏฏะหรือวน ๓ รอบ คือ (๑) กิเลสวัฏฏะ เครื่องเศร้าหมองจิต (๒) กัมมะ วัฏฏะ การกระทำด้วยเจตนา (๓) วิปากะวัฏฏะ ผลของกรรมที่ได้ทำลงไป เมื่อหามศพเวียนรอบ กองฟอน ๓ รอบแล้ว ก่อนจะยกศพขึ้นตั้งกองฟอน ให้หามโลงศพกระแทกกองฟอน ๓ ครั้งก่อน ทางคติทางโลก ถือว่าเป็นสัญญาณเตือนว่าผู้ตาย แต่ทางคติธรรม หมายถึง สามัญญลักษณะ ๓ ได้แก่ (๑) อนิจจัง ความไม่เที่ยง (๒) ทุกขัง ความทุกข์ทรมาน (๓) อนัตตา ความเป็นสิ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่

^๕ คุณพ่อหนู น้อมระวี, ป. ๔, ปราชญ์ชาวบ้าน, วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

อาจบังคับให้เป็นไปตามที่ปรารถนาได้ เมื่อเอาโลงศพกระแทกกองฟอน ให้ภวานาว่า “ยังกัญจิ สะมุ ทะยะธัมมัง สัพพันตัง นิโรธะธัมมัง”^{๑๐}

๑๐. การล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว เมื่อหามศพไปถึงเชิงตะคอนหรือนำศพไปถึงเมรุแล้ว ให้นำศพเวียนซ้าย ๓ รอบ หลังจากนั้นก็นำศพขึ้นเชิงตะคอน/เมรุ โดยหันศีรษะศพไปทางทิศตะวันตก หลังจากวางศพบนกองฟอน/เมรุแล้ว ก่อนเผ่าจะมีการล้างหน้าศพก่อน โดยนิมนต์พระสงฆ์ ญาติผู้ตายและแขกที่มาร่วมงานศพเดินทอยเข้าไปล้างตามลำดับ เป็นปริศนาธรรมว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ จิตใจของผู้บำเพ็ญกุศลจะสะอาดบริสุทธิ์เหมือนน้ำมะพร้าว

๑๑. การโยนผ้าข้ามโลง ในอดีต เมื่อวางศพไว้บนเชิงตะคอนและทำพิธีทางศาสนาเสร็จแล้ว ก่อนเผาญาติของผู้ตายจะโยนผ้าที่คลุมศพข้ามโลง กลับไปกลับมา ๓ ครั้ง โดยโยนข้ามโลงศพไปมาให้ตกดิน ๒ ครั้ง พอโยนครั้งที่สามจึงมีผู้รับเอาไว้แล้วนำไปถวายพระ การโยนผ้านี้ชาวบ้านเชื่อกันว่า ทำให้ผีหลงทาง คือ โยนไปโยนมาผีก็ตาลาย เลยหลงทางตามมาเอาผ้าในทางศีลธรรม หมายถึง สมบัติใด ๆ ในโลก มิได้เป็นของใคร มันหมุนเวียนเปลี่ยนมืออยู่อย่างนั้น แม้จะสั่งสมไว้มากจนจะมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อตายไปแล้ว มันก็ตกเป็นของคนอื่นไป ถ้าเขาใช้ในทางที่ถูกก็ดี แต่ถ้าใช้ผิดก็เป็นบาป^{๑๑}

๑๒. การทำไม้ข่มเหง หลังจากโยนผ้าแล้ว ก็จะหาไม้ขนาดใหญ่และหนักพอสมควร ๒ ท่อนมาวางทับโลงศพไว้ทั้งซ้ายและขวา ตามประเพณีอีสานเรียกว่าไม้ข่มเหง คนไทยมีความเชื่อเป็น ๒ อย่าง คือ กันมิให้โลงศพตกลงไปข้างใดข้างหนึ่ง เมื่อไฟไหม้พื้นจะยุบลง และเชื่อว่าผีจะออกมาอาละวาดไม่ได้ เพราะกลัวไม้ข่มเหงใหญ่นี้ ส่วนทางพุทธศาสนาสอนคนเป็นว่า โลกนี้มีการต่อสู้กันอยู่ ๒ อย่างคือ ธรรม (ความดี) กับ อธรรม (ความชั่ว) ทั้งสองฝ่ายจะสู้กันอย่างหนักถ้าฝ่ายไหนอ่อนแอ ฝ่ายนั้นก็จะถูกข่มให้ตายไปกับศพ

ฌาปนกิจในอดีตไม่มีพิธีกรบอกลำดับขั้นตอนพิธีกรรมเหมือนปัจจุบัน ทายกจะเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม ส่วนปัจจุบันมีพิธีกรบอกลำดับขั้นตอนทุกอย่าง ทายกจะนำพาทำพิธีกรรมตามที่พิธีกรบอก

๑๓. ลำดับขั้นตอนก่อนประชุมเพลิงศพในปัจจุบัน

๑) เมื่อนำศพถึงเมรุ ให้นำศพขึ้นสู่เมรุแล้วล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว ตกแต่งโลงศพบนเมรุให้ดูเป็นที่เรียบร้อย จัดโต๊ะสำหรับทอดผ้าบังสุกุล โดยโยงภูษามาที่โต๊ะ มีพานรองรับภูษาโยง และโยงสายสิญจน์มาที่อาสนะสงฆ์

^{๑๐} พระอาจารย์สุตใจ วรปัญโญ, รักษากรเจ้าอาวาสวัดหนองกุ้ง, วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาทองแดง ปยุตโต, ป.ธ. ๙ น.ธ. เอก ปริญญาโท, วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕.

๒) พิธีกร กล่าวทักทายแขกที่มาร่วมงาน เมื่อทุกอย่างพร้อมจึงนำเข้าสู่
พิธีกรรมต่อไป

๓) พิธีกร อาราธนาศีล ๕ พระสงฆ์ให้ศีล และสวดมาติกาไปตามลำดับ

๔) เจ้าภาพจัดเตรียมผ้าบังสุกุลพร้อมญาติที่จะทอดผ้าบังสุกุล

๕) เจ้าภาพประเคนปัจจัยแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ

๖) พิธีกรเชิญตัวแทนแขกที่มาร่วมงานทอดผ้าบังสุกุล โดยทอดตามจำนวน
พระสงฆ์

๗) เจ้าภาพและญาติผู้ตายขึ้นทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุและพระสงฆ์พิจารณาผ้า
บังสุกุล

๘) พิธีกรอ่านประกาศรายชื่อหน่วยงานหรือองค์กรที่ได้รับมอบทุนจากเจ้าภาพ
และหากผู้ตายได้ทำประกันชีวิตไว้ ก็จะรับเงินจากบริษัทประกันชีวิต

๙) พิธีกรอ่านประวัติผู้เสียชีวิต

๑๐) พิธีกรเชิญแขกที่มาร่วมงานลุกขึ้นยืนไว้อาลัยแก่ผู้เสียชีวิต

๑๑) พิธีกรกล่าวเชิญประธานในพิธีพิธีกรเชิญประธานในงาน ทอดผ้ามหาบังสุกุล

๑๒) พิธีกรนิมนต์พระสงฆ์และเชิญผู้มาร่วมงานวางดอกไม้จันทน์โดยลำดับต่อไป

๑๓) ทำพิธีประพรมเพลิง

๑๔) พระสงฆ์สวดหน้าไฟ แขกที่มาร่วมงานฟังพระสวดหน้าไฟจนจบ
(โดยมากจะเป็นเจ้าภาพ) เป็นเสร็จพิธี แขกที่มาร่วมงานก็ทยอยกันกลับบ้าน เหลือแต่สัปเหร่อ
เท่านั้นที่อยู่ทำหน้าที่ของตน^{๑๒}

ในกรณีที่ผู้เสียชีวิตเป็นพระสงฆ์สมณศักดิ์ ข้าราชการ บิณฑบาตข้าราชการ หรือผู้ขอ
พระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ มีลำดับขั้นในการดำเนินการขอไฟพระราชทานเพลิง ดังนี้คือ
ให้เจ้าภาพศพไปติดต่อขอรับหีบเพลิงพระราชทาน ที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง และควรไป
รับก่อนกำหนดวันพระราชทานเพลิงอย่างน้อย ๓ วัน หลังจากได้รับหนังสือติดต่อจากเจ้าหน้าที่
สำนักพระราชวังแล้ว หากเจ้าภาพไม่สามารถไปรับหีบเพลิงพระราชทานด้วยตนเอง จะมอบให้ผู้อื่น
ไปรับแทนก็ได้ โดยนำต้นเรื่อง หนังสือมอบฉันทะ และสำเนาบัตรประจำตัวผู้แทนไปแสดงต่อ
เจ้าหน้าที่ ผู้ไปรับหีบเพลิงควรแต่งกายสุภาพ การรับหีบเพลิงพระราชทานให้รับที่โต๊ะหมู่หน้าพระ
บรมฉายาลักษณ์

^{๑๒} สัมภาษณ์ คุณพ่อสนั่น ธรรมจันทร์, ป. ๔, ปราชญ์ชาวบ้าน, วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๕.

เมื่อเชิญหีบเพลิงพระราชทานไปวางที่สถานที่ที่จะจัดงานแล้ว ให้ตั้งไว้ที่อันสมควร และควรมีพานรองรับหีบเพลิงพระราชทานด้วย เมื่อถึงกำหนดวันที่ขอพระราชทานเพลิงศพ ทางจังหวัด อำเภอ หรือเจ้าภาพ จะต้องจัดเจ้าหน้าที่แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์ เชิญหีบเพลิงพระราชทาน พร้อมด้วยพานรองไปยังเมรุที่จะประกอบพิธี ควรรยกศพขึ้นตั้งเมรุให้เรียบร้อยเสียก่อนแล้วจึงเชิญพานหีบเพลิงพระราชทานขึ้นไปตั้งไว้บนโต๊ะทางด้านศีรษะศพ เมื่อเชิญพานหีบเพลิงพระราชทานวางเรียบร้อยแล้ว ให้ผู้เชิญคำนับเคารพศพหนึ่งครั้ง แล้วจึงลงจากเมรุ ขณะที่เชิญพานหีบเพลิงพระราชทานไปนั้น เจ้าหน้าที่ผู้เชิญจะต้องอยู่ในอาการสำรวม ไม่ต้องทำความเคารพผู้ใด และไม่เชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินตามหลังผู้หนึ่งผู้ใดเป็นอันขาด ระหว่างที่เจ้าหน้าที่เชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินไปสู่เมรุนั้น ประชาชนที่มาร่วมงานควรนั่งอยู่ในความสงบโดยมิต้องยืนขึ้น ไม่ต้องทำความเคารพและไม่มีการบรรเลงเพลงอย่างใดทั้งสิ้น ผู้ที่ตั้งแถวรอรับการเชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินไปสู่เมรุควรเป็นเจ้าภาพ การแต่งกายควรแต่งเครื่องแบบไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยมสำหรับข้าราชการ ให้แต่งกายเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ ในระยะเวลาก่อนเจ้าภาพเชิญผู้มีอาวุโสสูงสุดขึ้นเป็นประธานประกอบพิธีพระราชทานเพลิงนั้น ให้เจ้าหน้าที่ผู้เชิญหีบเพลิงพระราชทานขึ้นไปรออยู่ ณ โต๊ะวางหีบเพลิงพระราชทานบนเมรุก่อน เมื่อถึงกำหนดเวลาพระราชทานเพลิงศพ ให้เจ้าภาพเชิญแขกผู้มีอาวุโสสูงสุดในที่นั้นขึ้นเป็นประธานประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ เมื่อประธานในพิธีทอดผ้าไตรบังสุกุล พระสงฆ์ทอดผ้าบังสุกุลแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ผู้เชิญหีบเพลิงพระราชทานแก้มือหีบเพลิงพระราชทานออก จากนั้น ผู้เป็นประธานปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้คือ (๑) เปิดฝาหีบเพลิงพระราชทาน (๒) หยิบเทียนชนวนในหีบเพลิงพระราชทาน มอบให้เจ้าหน้าที่ผู้เชิญถือไว้ (๓) หยิบกลั้วไม้ขีดในหีบเพลิงพระราชทาน จุดไฟต่อเทียนชนวนที่เจ้าหน้าที่ผู้เชิญถือไว้ (๔) ถวายบังคมโดยการไหว้หนึ่งครั้ง แล้วหยิบธูป ดอกไม้จันทน์ และเทียนพระราชทานในหีบเพลิงพระราชทาน จุดไฟหลวงจากเทียนชนวนแล้ววางไว้ใต้กลางฐานที่ตั้งศพ จากนั้นก้าวถอยหลังหนึ่งก้าว คำนับศพหนึ่งครั้ง แล้วลงจากเมรุ เป็นอันเสร็จพิธี

๑๔. สคริปต์ของพิธีกร พิธีกรในงานต้องมีสคริปต์ในการดำเนินรายการ สำหรับผู้ที่ชำนาญแล้วไม่ต้องมีก็สามารถดำเนินรายการได้ มีรายละเอียดดังนี้ ในเบื้องต้นเป็นการกล่าวแสดงความเคารพต่อประธานในพิธี ทักทายแขกผู้มีร่วมงานและแนะนำตนเองเป็นพิธีกรว่า เป็นใคร ความสัมพันธ์กับเจ้าภาพ หน้าที่การงาน ตัวอย่างเช่น

กราบเรียนพระเดชพระคุณ...ประธานฝ่ายสงฆ์ ที่เคารพอย่างสูง กราบเรียนท่าน...ประธานฝ่ายฆราวาสที่เคารพ กราบเรียนแขกท่านผู้มีเกียรติ ที่เคารพรักทุกท่าน กระผม นาย...ครูโรงเรียน...ได้รับฉันทานุมัติจากเจ้าภาพให้เป็นผู้ดำเนินประวัติดิของคุณพ่อ... เพื่อเป็นเกียรติและเป็นอนุสรณ์แก่คุณพ่อ...ผู้วายชนม์

ต่อจากนั้นเป็นการอ่านประวัติผู้วายชนม์ ซึ่งประกอบด้วยชาติกำเนิด ภูมิฐานะ เกิด ชีวิตสมรส ประวัติการศึกษา ชีวิตการครองเรือน ประวัติการทำงานเพื่อสังคม อุปนิสัย (คุณงามความดี) วาระสุดท้ายของชีวิต คืออาการป่วย การรักษาพยาบาล และวันเดือนปีที่เสียชีวิตต่อจากนั้น เป็นการนำกล่าวคำโหสิกรรมและกล่าวส่งดวงวิญญาณผู้วายชนม์ เช่น “อกุศลกรรมใด ที่เป็นกรรมไม่ดี ซึ่งคุณพ่อ...ได้ล่วงเกินท่านทั้งหลายเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งโดยเจตนาและไม่มีเจตนา ขอท่านทั้งหลายได้โปรดอโหสิกรรมนั้นแก่คุณพ่อ...ด้วย เทอญ ส่วนกุศลกรรมใดที่คุณพ่อ...ได้ทำไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ขอคุณกรรมนั้นจงได้ อำนวยผลดลบันดาล ส่งดวงวิญญาณคุณพ่อ...ไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพด้วย เทอญ” ต่อจากนั้นก็เรียนเชิญแขกผู้มาร่วมงานขึ้นไว้อาลัยแก่ผู้วายชนม์ประมาณ ๑ นาที เสร็จแล้วกล่าวขอบคุณแขก แล้วกล่าวกลอนไว้อาลัยผู้วายชนม์ หรือเชิญเจ้าภาพ/ตัวแทนเจ้าภาพกล่าวก็ได้^{๑๓}

สำหรับพิธีพระราชทานเพลิงศพนี้ กลางวันจะเป็นการเผาหลอก การเผาจริงหรือฌาปนกิจจะมีขึ้นในเวลากลางคืน ซึ่งสร้างเมรุลอยตั้งศพ ฌาปนกิจทั้งศพและเมรุลอยนั้น^{๑๔}

๑๕. ธรรมเนียมปฏิบัติในการไปร่วมงานฌาปนกิจศพ ในการไปร่วมงานฌาปนกิจศพ ผู้ไปร่วมงานจะต้องเข้าใจธรรมเนียมปฏิบัติ เพื่อแสดงออกถึงความเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษา และเป็นการให้เกียรติแก่เจ้าภาพ ดังนี้

๑) การไปรดน้ำศพ

พิธีรดน้ำศพนี้เกิดจากความเชื่อว่าเป็นการชำระศพให้สะอาด บริสุทธิ์ เหมือนกับเหมือนกับการได้ลงอาบน้ำในแม่น้ำคงคาแล้วทำให้บริสุทธิ์ การรดน้ำศพนี้เป็นปริศนาธรรมว่า คนเราเมื่อตายไปแล้วสิ่งที่จะติดตามไปได้คือคุณงามความดี ซึ่งเทียบได้กับน้ำหอมที่ใช้รดศพ มีลำดับขั้นตอนดังนี้

(๑) แต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของท้องถิ่นตน

(๒) ก่อนรดน้ำศพ นิยมนั่งคุกเข่าน้อมตัวลง ยกมือไหว้ พร้อมกับนีกขอขมาโทษต่อศพนั้น

(๓) เมื่อยกมือไหว้ขอขมาแล้วก็ถือภาชนะสำหรับรดน้ำด้วยมือทั้งสอง เทน้ำลงที่ฝ่ามือขวาของศพ

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายสมาน คำปลิว, รองผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านขอนแก่น, วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางสาวกาญจน์ อุทกโชธะ, ป.โท (สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ), ปราชญ์ชาวบ้าน, วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

(๔) เมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้ว ก็น้อมตัวลงไหว้พร้อมกับอธิฐานให้ดวงวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ

๒) วิธีรดน้ำศพพระภิกษุสงฆ์

(๑) นั่งคุกเข่าตามเพศกราบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับนีกขอขมาโทษ

(๒) เมื่อขอขมาโทษเสร็จแล้ว ก็ถือภาชนะด้วยทั้งสองเท้าน้ำรดลงที่ฝ่ามือขวาของศพ

(๓) เมื่อรดเสร็จแล้ว ก็กราบเบญจางคประดิษฐ์อีก ๓ ครั้ง พร้อมกับนีกอธิฐานให้ดวงวิญญาณท่านไปสู่สุคติ

๓) การไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล

- นิยมแต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของท้องถิ่นตน
- นิยมนำพวงหรีดไปไว้อาลัยแก่ผู้วายชนม์ หรือจะไม่นำไปด้วยก็ได้

๔) การแสดงความเคารพศพของคฤหัสถ์

(๑) นิยมนั่งคุกเข่าราบ ทั้งชายและหญิง จดรูป ๑ ดอก ประนมมือยกรูปขึ้นจบ ให้ปลายนิ้วชี้อยู่ระหว่างคิ้วแล้วตั้งจิตขอขมาโทษ

(๒) เมื่อขอขมาแล้วให้ปักรูปที่กระถางรูปแล้วนั่งพับเพียบหมอบกราบ กระพุ่มมือ คือนั่งพับเพียบตะแคงตัวข้างขวา หันหน้าไปทางศพ วางมือขวาลงก่อน แล้ววางมือซ้ายลงแนบกับมือขวา ประนมมือตั้งอยู่กับพื้น พร้อมกับหมอบให้น้ำผาตกลงจรด พร้อมตั้งใจอธิษฐานแล้วลุกขึ้น (ถ้าเป็นผู้เสียชีวิตได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศ ผู้ไปเคารพไม่ต้องจดรูปบูชาศพ)

๕) การแสดงความเคารพศพพระสงฆ์

(๑) นิยมแต่งกายเหมือนกับไปเคารพศพคฤหัสถ์

(๒) เมื่อวางเครื่องสักการบูชาแล้ว ก็นั่งคุกเข่า จดรูป ๑ ดอก ประนมมือยกรูปขึ้นตั้ง ให้ปลายนิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดหน้าผาก พร้อมกับตั้งใจขอขมาโทษ

(๓) เมื่อขอขมาโทษแล้ว ก็ปักรูปที่กระถางปักรูป กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับนีกอธิษฐานให้ดวงวิญญาณท่านไปสู่สุคติ^{๑๕}

๑๖. ธรรมเนียมที่ห้ามในการฌาปนกิจศพ ธรรมเนียมที่ห้ามหรือข้อห้ามในการฌาปนกิจศพ คือ ไม่นิยมเผาในวันอังคารและวันพระ เพราะถือว่าวันอังคารเป็นวันร้อน จะทำให้

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสุน จุฑา อายุ ๗๒ ปี, ผู้รู้ท้องถิ่น, วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕.

วิญญาณผู้ตายหรือญาติผู้ตายมีความเดือดร้อนหาความสุขไม่ได้ ส่วนวันพระเป็นวันมงคล ไม่เหมาะแก่การทำพิธีอวมงคล

หากเป็นการตายโหง ห้ามไม่ให้เผา ต้องฝังไว้สามปีก่อน จึงขุดขึ้นมาทำฌาปนกิจได้ เพราะเชื่อว่า การเผาทำให้ร้อน วิญญาณของผู้ตายโหงยังไม่สงบ จะทำให้วิญญาณเวียนปัจจุบันแม้จะเป็นการตายโหง ก็นิยมเผา ไม่ค่อยถือปฏิบัติกันเหมือนในอดีต สาเหตุคงเป็นเพราะไม่มีความเชื่อเหมือนในอดีต

๑๗. การเก็บกระดูกหรืออัฐิ ญาติผู้ตายจะตื่นแต่เช้า เพราะต้องทำพิธีเก็บกระดูกให้เสร็จแล้วกลับมาเตรียมภัตตาหารเช้าถวายพระสงฆ์ เมื่อมาถึงที่เผาหรือเมรุ ก็จะใช้น้ำดับไฟให้สนิท หลังจากนั้นจึงเก็บกระดูก โดยนิมนต์พระเก็บก่อน เสร็จแล้วจะใช้น้ำหอมล้างกระดูก แล้วเก็บกระดูกใส่ผ้าขาวล้างด้วยน้ำหอม แล้วจึงนำไปใส่โกศบางส่วน ที่เหลือจะใส่ลงในหม้อดิน ปั่นหุ่นหันศิระไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเรียกว่า “การแปรธาตุ” คือ การแปรรูปของกระดูกให้เป็นรูปคนนอน หงายหันศิระไปทางทิศตะวันตก (สมมติว่าตาย) นิมนต์พระบังสุกุลตาย ต่อนั้น แปรรูปใหม่ โดยทำเป็นรูปคนหันศิระไปทางตะวันออก (สมมติว่าเกิด) โดยการเวียนขวา คือใช้จอบเขี่ยกองกระดูกด้านศิระให้หันไปทางทิศตะวันออก โดยการหมุนเวียนขวา แล้วนำเหรียญ ๑๒ เหรียญ วางตามตำแหน่งที่เชื่อว่าเป็นอาการ ๑๒ ของร่างกาย แล้วจึงพรมน้ำหอมที่อัฐิ นิมนต์พระสวดบังสุกุลเป็นเมื่อเสร็จการบังสุกุลก็เก็บกระดูกไปสักการบูชาหรือบรรจุไว้ในเจดีย์ กำแพงบ้าง เพื่อให้บุตร-ธิดาได้ระลึกถึงและบำเพ็ญกุศลอุทิศส่วนกุศลส่งให้วิญญาณผู้ตาย เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู กตเวทิต์ที่ปฏิบัติสืบ ๆ กันมา^{๑๖}

๑๘. การทำบุญอัฐิ ที่ทำกันโดยมากคือ เผาวันใดก็นิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้านในตอนค่ำ รุ่งเช้าก็ทำพิธีเก็บอัฐิ แล้วถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ ต่อด้วยบังสุกุลอัฐิคือเก็บอัฐิไว้ในเจดีย์หรือกำแพงวัด เป็นอันเสร็จพิธี อีกวิธีหนึ่งคือ หลังฌาปนกิจครบ ๕๐ หรือ ๑๐๐ วัน ก็จะถวายสังฆทานพระสงฆ์ อุทิศกุศลให้ผู้ตาย หลังเสร็จพิธีฌาปนกิจศพแล้ว ญาติผู้ตายก็จัดเตรียมสถานที่เจริญพระพุทธมนต์เย็นนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ จำนวน ๙ รูป หลังจากนั้นก็เลี้ยงอาหารแขกที่มาร่วมฟังการเจริญพระพุทธมนต์ ตอนกลางคืนจะมีการจันเฮือนดี เพื่อปลอบใจและเพิ่มกำลังใจแก่ญาติผู้ตาย^{๑๗}

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายรัศมี จตุโพธิ์, ป.๔, น.ร. ตริ, ไวยาจักร, วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายคำไมย์ ทองบุญมี, ผู้รู้ชาวบ้าน, วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕.

ดังนั้น จึงสรุปความเชื่อในพิธีการฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือได้ว่า ชาวบ้านขอนแก่นเหนือมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีการฌาปนกิจ โดยก่อนเผามีการเตรียมโลงศพ ผ้าขาวสำหรับห่อศพจนถึงเตรียมไม้ไผ่ผ่าเป็นซี่สำหรับหามศพ น้ำมะพร้าวอ่อนสำหรับล้างหน้าศพ เป็นต้น และหลังเผามีการเตรียมหม้อดินสำหรับใส่กระดูก ผ้าขาวสำหรับห่ออัฐิ เหยียนู ๓๒ เหยียนูเป็นสัญลักษณ์แห่งอาการ ๓๒ ของมนุษย์ เป็นต้น

๓.๔ สรุปการประกอบพิธีการฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ

เมื่อมีคนตายในหมู่บ้าน ก็จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ที่บ้านหรือวัดแล้วแต่ความสะดวก หลังจากนั้นก็ทำพิธีอาบน้ำศพ โดยใช้ น้ำอุ่นอาบก่อนแล้วจึงอาบด้วยน้ำเย็น ใช้ขมิ้นทาด้วยเพื่อให้เกิดความหอม ใช้ขี้ผึ้งปิดทวารทั้ง ๕ เสร็จแล้วจึงแต่งตัวศพ โดยการหวีผม นุ่มผ้ากลับด้านเพื่อให้แตกต่างจากคนเป็น แล้วก็มัดตราสังหรือคอดยศพ ซึ่งการมัดตราสังนี้ใช้ด้ายดิบมัดเป็น ๓ เปลาะที่คอ มือและเท้า หลังจากนั้นก็บรรจุศพลงหีบแล้วตกแต่งโลงศพด้วยดอกไม้สด มีการประดับผ้าตกแต่งด้วยไฟประดับ วางพวงพุดหรือพวงพศ ตอนเย็นก็นิมนต์พระ ๔ รูปมาสวดมาติกาหรือสวดพระอภิธรรมเพื่อส่งดวงวิญญาณผู้ตายไปสู่สุวรรค์ แล้วจึงงันขอน ระยะเวลาในการตั้งศพบำเพ็ญกุศลปัจจุบันนิยม ๓ วัน เมื่อถึงวันฌาปนกิจ ก็เคลื่อนศพไปเผาที่ป่าช้าหรือเมรุ ปัจจุบันเผาที่เมรุของวัดประจำหมู่บ้าน พิธีกรรมก่อนเผาหรือประชุมเพลิงในอดีตคือนิมนต์พระเถระแสดงธรรม พระสงฆ์สวดมาติกา หลังจากนั้นก็ทอดผ้าบังสุกุล ซึ่งญาติของผู้ตายรวมทั้งแขกผู้มีเกียรติออกไปทอดคราวละ ๔ คน มีพระสงฆ์ ๔ รูปออกไปพิจารณาผ้าบังสุกุล หลังจากอ่านประวัติผู้ตายแล้วก็ เป็นพิธีทอดผ้าบังสุกุล วางดอกไม้จันทน์ แล้วก็เผาศพพร้อมกับสวดหน้าไฟ เป็นเสร็จพิธี แต่ในปัจจุบันมีลำดับขั้นตอนมากขึ้น นิยมให้มีพิธีกรเป็นผู้บอกและนำพาทำตามลำดับขั้นตอน มีการมอบทุนแก่หน่วยงานหรือองค์กร อ่านประวัติผู้วายชนม์ ยืนไว้อาลัย อ่านกลอนไว้อาลัยแก่ผู้วายชนม์ รวมทั้งแจกของชำร่วยแก่ผู้มาร่วมงานด้วย